

Sămănătorul

Revistă Săptămînală

Supt îngrijirea d-lor :

AUREL C. POPOVICI

PENTRU PARTEA POLITICĂ.

D. ANGHEL, ST. O. IOSIF, M. SADOVEANU, C. SANDU-ALDEA, ION SCURTU

PENTRU PARTEA LITERARĂ.

G. M. MURGOCI

PENTRU PARTEA ȘTIINȚIFICĂ.

Sumarul :

AUREL C. POPOVICI. — Socialism și Liberalism (II).

M. SAULESCU. — Din Înălțimile albastre (poesie).

C. SANDU-ALDEA. — Pescar de Islanda (trad. din Pierre Loti).

D. ANGHEL și ST. O. IOSIF. — Camoen (trad. din Fr. Halm).

REVISTA GENERALĂ: Contra Demagogiei.

REDAȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA :

B-dul ACADEMIEI No. 3. — Str. EDGAR QUINET No. 4.

BUCUREȘTI.

EXEMPLARUL :

In țară . . . 20 bani

In străinătate 25 ,

ABONAMENTUL ANUAL :

In țară 10 lei

In străinătate . 12 ,

„MINERVA“

INSTITUT DE ARTE GRAFICE ȘI EDITURA

BUCUREȘTI. — Bd. Academiei, 3.

A apărut :

Cântarea Cântărilor

Prelucrare în versuri după Biblie

DE

C. Moldovanu

LEI : 1.—

E X T A Z

POEZII

DE

Maria Baiulescu

LEI : 1.50

Poesii Populare

ale Românilor

DE

Vasile Alexandri

LEI : 1.50

De vânzare la toate librăriile

SĂMĂNĂTORUL

REVISTĂ SĂPTĂMINALĂ

<p>REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA : B-dul Academiei, 3. Strada Edgar Quinet, No. 4. BUCURȘTI</p>	<p>ABONAMENTUL ANUAL În țară 10 lei În strălăutate 12 »</p>
---	---

SOCIALISM ȘI LIBERALISM

— NOŪ RĂSPUNS «VIEȚEI ROMÂNEȘTI» —

II.

«*Socialismul*» asociaționist. Care-va să zică eu aș fi citat cuvintele proprii ale lui Faguet *trunchiat*? Și d. Stere, autorul exact, precis și scrupulos îmi măi trage una în coastă, zicând: «Dar măi ales (*sic!*) d. Pepovici lasă la o parte din articolul meu (și din Faguet) întreg pasagiul relativ la *socialismul asociaționist* — încă un cas de infiltrațiune». Apoi eu crezusem că fac amicului meu Stere *un serviciu* trecînd cu vederea acest faimos citat al d-sale! D-sa, ca să mă arate că l'am înfățișat fals, reproduce pasagiul. *Dar iată cum citase d-sa în lîia oară, și de astă dată, acel faimos pasaj din Faguet:*

«*Socialismul, care constă în aceea că proletarii se organizează ei înși-și; fie spre a se hrăni măi reștin; fie spre a înlocui capitalul capitalist prin capitalul colectiv și a crea ei înși-și o întreprindere industrială, ca stăpîni, nu ca servitori; fie pentru a se apăru împotriva exigențelor injuste sau excesive ale patronilor; fie pentru a avea acces la proprietate; fie pentru a constitui proletariatul într'o clasă considerabilă și importantă, cu o mare parte în destinele națiunii și în răspunderile națiunii...*»

Cum vedeți, în cadrul acesta poate intra și *sindicalismul și socialismul parlamentar...*» («V. R.», No. 4, p. 71—72;

De aici ar urma așa dară că Faguet ar admite un fel de socialism comunist, în orî-ce cas etatist? Negreșit. Căci d. Stere se oprește cu citarea tocmai la rîndurile esențiale ce urmează la Faguet: «*ce socialisme anti-comuniste et même anti-étatiste, et digne de toute considération et de tout respect n'est pas autre chose qu'un besoin sachant créer son organe!*» etc.

¹⁾ E. Faguet. *Le Socialisme en 1907*, p. 372.

Apoi un «socialism» care nu măi e nici comunist, nici etatist (product al intervenției de Stat) *nu măi este socialism, ci capitalism*, pentru-că e o simplă mișcare *cooperativă*. Și d. Faguet așa îl înțelege: «Si nous considérons la coopération sous quelque forme qu'elle se présente, nous n'aurons aucune peine à reconnaître qu'elle est **capitaliste essentiellement et antisocialiste** autant qu'il est possible de l'être»!... Iar în altă parte: «*Nimic nu este măi puțin socialist de cât o cooperativă, nimic nu este măi anti-socialist, et un des moyens pour faire échouer éternellement le socialisme serait le développement des coopératives*»!!...¹⁾ Care va să zică, Faguet este pentru așa zisul «socialism» asociaționist, tocmai ca să combată «concepția socialistă», «socialismul pur» (!) al d. Stere. Și d. Stere îl citează pentru «triumful» concepției socialiste!... «Ah amice!...»

Dar d. Stere văzînd acum că Faguet este confuz (!) «pentru triumful concepțiunii d-sale socialiste» — ne presintă o listă de intervenționiști și socialiști: de la Gladstone până la Clemenceau, J. Burns, Millerand, Viviani și Briand! Mersi! Aveți puținică răbdare, vom discuta noi și valoarea acestor politici și măi ales — politicieni cu care ați crezut că ne veți birui! Parcă 'l aud însă pe d. Stere: «D'apoi Gladstone a fost pentru *Home-Rule* în Irlanda! Și pe el îl combatî?» Apoi eū cred că una-î autonomia Irlandei, și alta e politica intervenționistă exagerată a celebrului *great old man*!

Doar pe urma lui se trage lamentabila decădere a partidului liberal englezesc; pe urma lui și a decurînd răposatului Campbell-Bannerman acest partid a început să se dedea la aventuri politice în cît Parlamentul Angliei a început să fie asaltat pînă și de batalioane de mueri!

Lassalle și Blum. D. Stere neavînd pe semne destule chestii mereu creiază altele noi. Așa mă pomenii din chiar senin cu Lassalle. Și observați ce aprins vorbește recensentul de la Iași: „N'a ajuns d-sa (adică eū) pînă la a declara, pentru a ne dovedi nulitatea lui Lassalle, că acesta a reușit să zăpăcească pe... Bismarck»... Ș'apoi citează pe Faguet (iar Faguet?!...) care ci-că «spune că «jidanul» de Lassalle în 1859 «se révéla homme politique à vue perçante et dont le regard va très loin»... etc. Frumos. Dar ce au a face astea cu polemica noastră? D. Stere iarăș a intervenit aici într'o polemică a mea cu «Adevărul» *fără a ști însă ce susținusem eū anume!* Apoi eū susținusem că Lassalle n'are nici o originalitate în economia politică! Iată din cuvînt în cuvînt ce zisesem eu (în *Epoca*):

¹⁾ Ibidem p. 274, 275

«Nu este adevărat că ar fi trebuit să citez pe Engels și Lassalle. Eu citez pe cine cred eu și când cred eu de cuviință. Nu după pre-dilecțiile unui domn cutare care ideie n'are nici de politică, nici de știința pozitivă. Dar pentru că veni vorba de Lassalle, iată și importanța acestei mari «autorități» socialiste, care înjura pe un om ca Schulze-Delitzsch și izbutise, prin limbuția sa, să zăpăcească un moment chiar pe Bismarck. L. Gumpłowicz, unul din cei mai serioși sociologi, zice : «Pe terenul economiei politice și al socialismului, unde a făcut mai mult zgomot, Lassalle nu face de cît reproduce ideile altora, mai ales ale lui Marx—popularizându-le». ¹⁾

Emile de Laveleye zice : «De fapt, Lassalle n'a dat lumii nici un adevăr nou. «Il n'a fait que vulgariser des idées, empruntées à Louis Blanc, à Proudhon, à Rodbertus etc». ²⁾

Apoi de «vederea lui politică», de «urîtatea germană» era vorba? Așa «discutăm» d-le Stere? Revenind asupra fel de fel de chestii asupra cărora nici nu te ai orientat măcar? Reclamați pe Bismarck pentru socialism? Că Bismarck nu a stat nici odată pe punctul de vedere al lui Léon Soy «că fiecare cetățean are dreptul a muri de foame» — asta a spus-o el însuși prin anii 1880. Dar tot el a declarat (către vizitatorii din Zürich) că «monarhia se expune pierzării dacă stă de vorba, dacă negociază cu socialiștii!» Tot atunci a declarat el: «Ce vreți? Toți oamenii sînt nemulțumiți, toți: bogații, mijlocașii și săracii; mai nemulțumiți sînt cei de pe treapta mai de jos. Natural. Dar asta așa va rămînea, și esențial prin nimic nu se va schimba, prin nici un fel de «Sozial-reform»! Iar la 1893 iată ce spunea el: «Faptul că socialiștii sînt tratați acuma ca un partid politic în loc să fie tratați ca hoți și ca tilhari cari trebuiesc striviți—(statt als Räuber und Diebe, die zermalmt werden müssen) — această împrejurare le-a mărit enorm puterea și importanța... Ei sînt guzganii în țară și ar trebui stirpiți!»... (Poschinger, Tischgespräche I. 233, la 17 Maiu 1893) Rog pe d. Stere nu care cumva să deducă din acest citat că aș fi avut de gând să-l presint și pe d-sa între acești socialiști pe care Bismarck voia să-l strivească. Voiu să arăt numai că Bismarck a fost cel mai mare dușman al socia-

¹⁾ L. Gumpłowicz, *Rechtsstaat und Sozialismus*, p. 430

²⁾ E. de Laveleye, *Le Socialisme Contemporain*, ed. VI. p. 48. 49.

Iată ce spune și L. Cossa despre această mare «autoritate» economistă. Mai întîiu că-l numește: «Aristocrate par nature, démagogue par ambition et très able connaisseur des passions populaires» (!) Apoi zice: «Au point de vue théorique ses doctrines n'ont aucune originalité, parce qu'il s'approprie les prémisses de Rodbertus et de Marx et qu'il reproduit, avec des variations sans importance, les propositions de Louis Blanc». *Histoire des Doctrines Economiques*, p. 531.

lismului, și că etatismul său romantic de pe vremea când discuta cu Lassalle, nu fusese decît o concesie pe care el mai tîrziu *a regretat-o!*

Dar după ce d. Stere «m'a înfundat» cu Lassalle, cu «jidantul» d-sale, iată că 'mă mai presintă *un alt «jidan»*, învitîndu-mă să-l cercetez și să-l apreciez și pe acesta! Iată ce scrie d. Stere: «(îi recomand d-lui Popovici d. p., Propos lit., 2me sèrie, p. 286, și 4me sèrie, p. 72 — 73 asupra lui Jaurès; sau asupra *altul «jidan»* L. Blum de ideile căruia Faguet *spune totuși (!) că are o adevărată oroare* (!!!)...

Ce oiû fi păcătuit eu d. Stere că-mă răscolește pe toți «jidaniî» și-mi cere să-î studiez?!

Apoi eu am lucruri mai de seamă de făcut de cît să stau să discut asemenea «chestii» cu care d-sa binevoiește a se abate mereu dela obiect!...

În cele din urmă d-sa ne face o interesantă destăinuire. Si anume:

«Până acum constat, că în urma acestui studiu, «Egalitatea» și «Cronica Izraelietă» m'au clasat ca «antisemit», punîndu-mă alături cu cei mai feroci «mîncători de jidani»; în Neamul Romînesc, și chiar de pe o catedră universitară, am fost numit «jidovit» și «plătît de jidani»; socialiștii m'au denunțat ca «burghez», șovinist și reacționar; iar d. Aurel Popovici acum — ca marxist cosmopolit, demagog, ce lucrează (?) să rupă rîndurile Romînilor de peste munți...

E vădit că *toate* aceste acuzații contrazicătoare nu pot fi adevărate, în acelaș timp, — dar se poate ca *nicî una* să nu fie adevărată.»

Apoi dacă un om public poate fi considerat de unii ca *antisemit* (?), de alții ca *filosemit*—asta nu dovedește pare-mi-se de cît că profesiile sale de credință vor fi fost *obscure* Căci să vorbim drept, cine va proclama, d. p. pe d. Carp *antisemit*? Pe d. Cuza *filosemit*?... Cine va declara pe D. Sturdza *ateist*?.. pe d. Dr. I. Cantacuzino «burghez», pe d. C. Mille *șovinist*?...

Am multă considerație și simpatie pentru «poporanistul» meu antagonist de la Iași și-l rog să crează că dacă s'au ivit, aceste neînțelegeri între noi, cauza nu este nici a mea aspră «netoleranță», nici avalanșa mea de «imprecațiuni» (!) nici d. H. St. Chamberlain (!!)...

Cauza este că d. Stere nu e de loc «categoric» în ideile d-sale. Eu știu că există un socialism al secol. XVIII, socialism francez, cu «fond moral» cum zice Faguet; eu știu că aderenții lui Marx, „umflîndu-se în pene” cum ar zice d. Stere, — declaraseră că socialismul acesta francez e *utopic*, și că Marxismul nu e utopic, ci chiar «științific» (!) eu știu că există un *socialism revoluționar* și unul *evolutiv*; eu știu că există *socialiști conservatori* și *socialiști de catedră*; *social-creștini catolici* și *sociali creștini evanghelici*; nu știu însă să existe «concepționiști socialiști», nici «solidariști socialiști», nici «socialiști puri» — între cari se cla-

sează însuș d. Stere după diferitele d-sale explicații. După faptul însă că d-sa respinge, cu argumente «sensibile»,—socialismul revoluționar, ar urma că d-sa, în teorie, e sau socialist oportunist sau liberal oportunist.

Sau este numai pentru oare care intervenție a Statului? *D'apoi fiecare guvern a fost este și va fi bucuros pentru o cit de întinsă și adîncă «intervenție» căci orice amestec al său în afacerile noastre particulare îi întărește poziția. Aceasta însă iarăș nu e principiu liberal! Aceasta e o tendință absolutistă, de Stat polițienesc, de Stat nimicitor al oricărei mișcări libere, al oricărei nobile emulațiuni, al oricăru progres adevărat! Repet: aici rezidă cauza neînțelegerilor, în această contradicție naturală dintre teoriile socialiste și liberale ale adversarului meu. Cel ce caută să împace aceste principii, acela caută quadratura cercului sau fabricația oțelului din lemne. Pe mine nu mă importă aventurile liberalismului englez, cum nu mă importă nici strivirea liberalismului austriac, nici a celui unguresc — eu susțin că socialismul și liberalismul se exclud reciproc!*

Așa și Karl Max a avut cel puțin trei «concepțiuni socialiste»: 1. socialismul zis «științific»: «revoluția socială» considerată ca o «necesitate firească» a luptei dintre clase; 2. socialismul teatral: revoluția trebuind să facă o explozie vulcanică și 3. socialismul oportunist: stabilirea minimului în privința salariilor, mărginirea orelor de lucru etc. ¹⁾ Faptul pozitiv însă este, după cum am văzut, că cineva nu poate fi în acelaș timp socialist și liberal fără a cădea mereu dintr'o contradicție într'alta; fapt pozitiv este că cineva nu poate fi cu adevărat naționalist dacă este cu adevărat socialist; și cineva nu poate fi socialist fără a fi etatist consequent; iar acest etatism socialist consequent, dublat de o «democrație tot mai largă» — duce în linie dreaptă la *despotism, la neagră reacțiune!*... Anatole Leroy-Beaulieu, fratele cunoscutului economist, zice cu drept cuvînt; «*En dehors des solutions libérales, la démocratie ne peut nous offrir que le choix entre deux sortes de tyrannie... la tyrannie des masses, tyrannie de l'État ou de la Commune représentés par de assemblées omnipotentes; — ou la tyrannie d'un dictateur, d'un maître civil ou militaire, incarnant la force populaire.*» ²⁾ Exact ceea ce numește H. Spencer «robia viitoare, *the coming slavery* în sensul că orice socialism însemnează robie (*all socialism involves slavery*) ³⁾. Și

¹⁾ Yves Guyot, *Sophismes socialistes et faits économiques*. Paris, 1908, p. 224.

²⁾ Anatole Leroy-Beaulieu, *La Révolution et le Libéralisme*. Essais de critique et d'histoire, p. 215.

³⁾ *The Man versus the State*. By Herbert Spencer, Williams & Norgate, p. 34 și 42.

pentru-că d. Stere s'a provocat și la Tocqueville, deși trebuie să știe nenumăratele rezerve ale lui, iată ce spune acesta: «*Le despotisme me paraît donc particulièrement à redouter dans les âges démocratiques*»¹⁾ Apoi eu, «reacționar» incorigibil cum m'a făcut D-zeu, și cum mă numește d. Stere, — m'am ferit și mă feresc cât pot de asemenea «evoluțiune progresivă» care, mai ales cînd e vorba de națiuni tinere, *trebuie* să le ducă de-adreptul la despotism!

De aceea, credința mea nestrămutată este că mai ales Statele tinere trebuie să se ferească de lozinci adimenitoare dar periculoase, cum este d. p. democratizarea cât mai largă și egalitarismul socialist. Asemenea idei sînt azi netăgăduite primejdii în State vechi; în State tinere, fără adînci și puternice tradițiuni politice, asemenea idei extreme trebuie să zdruncine toate temeliile existenței naționale. Căci nimic nu-î mai ușor și mai popular decît a răspîndi asemenea programe de revendicări, dar nimic nu-î mai greu apoi decît a opri pe alții de la revendicări din ce în ce mai imposibile și mai desastroase. Germania și în special Prusia aū constituții «reacționare?» Cu toate acestea, care Stat modern face progrese mai serioase decît ele? Și apoi tocmai țări cu constituții arhiliberale, neasemănat mai liberale decît a Germaniei înțelepte, muncitoare și severe în moravuri, or fi simțind nevoia *reală* a unei democratizări tot mai largi?

De sigur, azi nici un Stat nu poate trăi fără oare-carî principii democratice în constituția sa; dar fie-care Stat *trebuie* să decază îndată ce lozinca democrației «adevărate» devine generală; îndată ce ea e înălțată în sfera unui ideal. O națiune trebuie să tinză spre idealuri culturale mai înalte și totuși realizabile, dacă vrea să-și asigure viitorul. Despre aceste idealuri vom vorbi cu altă ocazie.

AUREL C. POPOVICI.

DIN ÎNĂLȚIMILE ALBASTRE...

*Din înălțimile albastre
S'a prăbușit arzînda stea...
— Doar un schelet eră, ori, poate
Purta o 'ntreagă lume 'n ea?*

*Un singur semu de foc în urmă-î
Și noaptea-apoi s'așternu —*

¹⁾ Alexis de Tocqueville, *La Démocratie en Amérique*, Tome III-e, p 538.

*Iar neștiută, nevăzută
O lume poate se pierdu.*

*O! câte suflete-s pe lume
Care se pierd așa, la fel
Cu astrul prăbușit din ceriuri
Purtînd o 'ntreagă lume 'n el!*

M. SAULESCU.

PIERRE LOTI

PESCAR DE ISLANDA

VII.

(Urmare)

Sus, la masa de cinste, începuseră chiar a vorbi despre isprăvi hazlii.

Acestea se încrucișau în limba bretonă, între acești oameni cari toți în vremea lor, vinturaseră lumea.

— La Hong-Kong, casele pe care le știi prea bine, casele care sunt acolo, după ce urci pe niște uilți mici...

— Ah! Da! răspuse din capul mesei un altul care le vizitase — da, cum ajungî. la dreapta?

— Așa, tocmai așa... în sfîrșit la damele chineze, ce?... Cum zic *consumaserăm* noi trei inși ciți ne aflam... Urîte femeii, *ma Doué*, da urîte!

— De urîte, te cred! — zise fără a se sinchisi, Yann care de asemenea într'un moment de rătăcire, după o lungă călătorie pe mare cunoscuse aceste chineze.

— Cînd colo la plată cine avea sfanți?... Caută, răscolește prin buzunare — nici eü, nici tu, nici el. Nu mai avea nimeni nici cinci parale. Ne cerem iertare și făgăduim că ne vom întoarce să plătim. (Aci el își strîmbă aspra lui figură bronzată și se schimonosi ca o chineză foarte mirată). Dar bătrîna nu prea încrezătoare, începe a miauna, a se încapățîna și în cele din urmă ne zgîrie cu ghiarele ei galbene. (Acum el maimuțărea acele voci ascuțite de acolo și se strîmba ca acea bătrîna furioasă mișcînd mereu ochii ale căror colțuri le ridicase cu degetele).

Și iată cei doi chinezî, cei doi... în sfîrșit cei doi stăpîni ai loca-

lului, mă înțelegi, cari închid poarta cuscei cu cheia și pe noi înăuntru. Cum se și cuvenea, îi luăm de coadă pentru a-i da cu capul de perete. Dar hop! es alții de prin toate găurile. Cel puțin o duzină care și suflcă minecele spre a sări pe noi — dar tot cu nițică șială orî și cum. Eū aveam tocmai din întîmplare o legătură de țețe de trestie de zahăr, cumpărate pentru provisiile mele pe drum. Și sunt tari, nu se frîng cînd sunt verzi. Atunci înțelegi tu ce bine ne-a prins să pocnim cu ele în maimuțele de Chineji...

Nu, de sigur, prea era mare furtuna. In acest moment giamurile tremurau supt o vijelie teribilă și povestitorul scurtîndu-și povestea, se ridică spre a-și vedea luntrea.

— Cînd eram șef tunar, în funcție de caporal de arme pe *Zenobie* la Aden, văd într'o zi pe niște negustori de pene de struț că se urcă pe vapor (imitînd accentul lor): «*Bonjour*, caporal de arme, noi nu hoți, noi negustori buni». Cu o învîrtitură îi trimit de a berbeleacul pe scări.

Tu, negustor bun—zic eu — dă-mi mai întii cadou un buchet de pene. Voin vedea apoi dacă te va lăsa să te urci cu mărunțișurile tale». Și ași fi strîns bune părăluțe la întoarcere, de n'ași fi fost atit de prost. (Cu durere): dar știi, pe atunci eram flăcău. — Și la Toulon, o cunoștință de-a mea care lucra într'un atelier de mode...

Hei, iacă! Unuia din frați mici ai lui Yann, un viitor Islandez, cu o bună față roză și cu ochii vii, îi veni de odată rău pentru-că a băut prea mult cidru. A trebuit să-l ridice repede și să-l ducă unde-va ceea ce reteză de odată șiretlicurile acelei modiste pentru a avea penele...

In horn vîntul urlă ca un pedepsit care suferă. Din timp în timp, cu o putere de speriat, el sguduia toată casa din temelii ei de piatră

— Ai zice că e supărat pe noi că petrecem — zise vărul pilot.

— Nu! E marea care nu-i mulțumită răspunse Yann surizînd către Gaud — pentru că i-am făgăduit să mă însor cu ea.

Cu toate acestea un fel de sfîrșeală ciudată începea să-i coprindă pe amîndoi. Iși vorbeau mai încet, mină 'n mină, pierduți în mijlocul veseliei celor l'alți. El, Yann, cunoscînd urmările vinului, asupra simțurilor, nu bău de loc în seara acea. Și acest flăcău voinic se roșia acum dacă vre-unul din camaraziî lui Islandezi spunea o glumă de matelot pe socoteala nopții ce urma.

Se întristă cînd se gîndea cîte odată la Silvestru. De alt-fel se înțelesese să nu joace din cauza tatălui miresei și a lui.

Erau la dessert și îndată trebuiau să înceapă cîntecele. Dar mai înainte erau de spus rugăciunile pentru morții familiei. La nunți nu

se uită nici-odată această datorie religioasă și când Gaos tatăl se ridică în sus, descoperindu-și capul său alb, se făcu tăcere pretutindenii.

— Asta e pentru Guillaume Gaos, tatăl meu.

Și făcîndu-și sfînta cruce, începu pentru acest mort, rugăciunea latină:

— *Pater noster, qui es in coelis sanctificatur nomen tuum...* (Tatăl nostru carele ești în ceruri, sfințească-se numele tău...)

O tăcere ca în biserică se împrăștiase acum pînă jos, la mesele veșele ale picilor.. Toți cei ce se afla în această casă repetau în minte aceleași cuvinte veșnice.

— Asta e pentru Yves și Jean Gaos, frații mei, pieriți în marea Islandei... Asta pentru Pierre Gaos, fiul meu, înecat cu corabia *Zélie*...

Apoi cînd fie-care din acești Gaos își avu rugăciunea lui, el se întoarse spre bunica Yvonne:

— Asta e pentru Silvestru — zise el.

Și mai spuse o rugăciune. Atunci Yann plînsese.

—... *Sed libera nos a malo. Amen.*

După aceea începură cîntecele, cîntecele învățate în serviciu, în piscul de dinainte, unde pe cum se știe sunt mulți buni cîntăreți:

Un nobil corp, e-adevărat, acela de zuavi

Dar la noi cei bravi

Nesocotesc soarta

Ura! Ura! Trăiască adevăratul marinar.

Cupletele erau cîntate de unul din cavalerii de onoare, într'un mod foarte galeș care mergea la inimă și corul era cîntat de alte frumoase voci groase.

Dar mirii nu mai auziau decît din adîncul unui fel de îndepărtare. Cînd se priviau, ochii lor aveau o strălucire turbure ca niște lămpi voalate. Își vorbeiau din ce în ce mai încet, mereu mîna în mîna și Gaud înclina adeseori capul, coprînsă încet-încet în fața stăpînului ei de o sfială mai mare și mai delicioasă.

Acum vărul pilot, făcea ocolul mesei, spre a turna dintr'un vin de-al lui pe care-l adusese cu multă băgare de seamă, mîngîind sticla care nu trebuia răsturnată, spunea el.

El spuse șiretenia. Intr'o zi de lucru, un butoi plutia singur la larg. Nici chip să-l aducă la țarm, era prea mare. Atunci îl sparseră acolo în mare și umplură cu vin toate ulcelele și ispoalele, ce se găsisă pe punte. Imposibil să ia tot. Făcură semn celorlalți piloți, celorlalți pescari și toate pinzele ce se vedeau se strînseră repede în jurul vasului găsit.

— Și știu eu mai mulți cari se întoarseră beți seara în Pors-Even. Vântul urma înainte cu zgomotul lui grozav.

Jos copiii jucau hora — unii însă erau culcați deja — aceștia erau cei mai mici Gaos. Dar ceilalți sculau casa 'n picioare, conduși de micul Fantec¹⁾ și de micul Laumec²⁾, și voind cu orice preț să ineargă să sară afară, ei deschideau ușa mai în fie ce minută palelor de vânt furioase care stingeau luminările.

El, vărul pilot, sfârșia povestea vinului ce i se convenise lui: patruzeci de sticle. Dar el se ruga să nu se mai bată toba, diu pricina d-lui comisar al Inscricției care s'ar putea să-î facă vre-o șicană pentru această rămășiță de înec nedeclarată.

— Dar, zicea el — ar fi trebuit îngrijite aceste butelci. Dacă aș fi putut să-l limpezesc, s'ar fi făcut un vin din cele mai bune, căci de sigur era în el mai mult must de struguri ca în toate pivnițele circiumarilor din Paimpol.

Cine știe unde crescuse vița ai cărei struguri dăduseră acel vin de înec? Era tare, de o culoare frumoasă, foarte amestecat cu apă de mare și păstra gustul tare de sare. Cu toate acestea fu găsit foarte bun și mai multe sticle se băură.

Capetele începură a se înviri puțin, sunetul vocilor devenise mai confuz și flăcăii sărutau fetele.

Cîntecele urmau cu veselie, dar nuntașii n'aveau liniște la această masă și schimbau semne de neliniște din cauza fuutunii ce creștea mereu.

Afară urletul sinistru mergea înainte, mai rău ca nici odată. Era ca un singur strigăt necurmat, umflat, amenințător, scos în acelaș timp, din toată puterea gîturilor întinse a mii și mii de fiare turbate.

Și se părea de asemenea că auzi cum trag în depărtare mari tunuri de marină uriașele lor lovituri înăbușite. Era marea care bătea de pretutindenî cătunul Ploubazlanec. Nu! Ea nu părea de loc mulțumită în adevăr și Gaud își simți inima strînsă de această muzică de spaimă pe care nimeni n'o comandase pentru serbarea nunții lor.

Spre miezul nopței, în vremea unei potoliri, Yann care se scula-se binișor, făcu semn femeii sale să vie spre a-i vorbi

Vroiau să se ducă la ei. Ea roși, coprinsă de rușine, uluită că s'a ridicat, apoi zise că ar fi nepoliticos să se ducă așa, și să lase acolo pe ceilalți.

— Nu, răspunse Yann. Tata ne-a dat voe. Putem.

¹⁾ În franțuzește: François.

²⁾ » » Guillaume

Și o luă.

Plecară pe furiș.

Afară se găsiră în frig, în vîntul sinistru, în noapte adîncă și sbuciumată. Și începură să alerge ținîndu-se de mîină. De pe înălțimea drumului ce ducea pe țărmul stîncos, ghiciai fără să vezi îndepărtările mării infuriate, de unde se ridica acest huet. Și alergau, biciuiți în față, cu capul plecat înainte, în potrivea vijelei, siliți uneori a 'și duce mîna la gură spre a 'și relua suflarea pe care le-o tăia vîntul.

Mai întîi el o ridică aproape de talie, spre a n'o lăsa să-și tărăscă rochia, să calce cu frumoșii pantofi în această apă ce riura pe pămînt. Apoi o luă cu totul în brațe ca pe un copil și începu a alerga și mai iute... Nu! El n'ar fi crezut c'o iubește atît! Și cînd te gîndești că ea avea 23 iar el în curînd 28 de ani, că cel puțin de doi ani ar fi putut fi însurați și fericiți ca în seara aceasta!

În sfîrșit ajunseră la ei în sărmana lor locuință cu pămîntul umed supt acoperișul lor de paie și de muschiu și aprinseră o luminare pe care vîntul le-o stinse de două ori.

Bătrîna bunică pe care o conduseseră acasă înainte de a începe cîntecele, era acolo, culcată de două ore în patul ei cu dulap, ale cărui aripi le închise. Ei se apropiară cu respect și o priviră prin tăeturile ușii spre a-i da bună seara, dacă din întîmplare nu dormia. Dar ei văzură că figura ei venerabilă rămăsese nemișcată și ochii inchiși. Dormia sau se prefăcea că doarme spre a nu-i turbura.

Atunci se simțiră singuri, unul al altuia.

Tremurau amîndoi, ținîndu-se de mîină. El se plecă spre a-i săruta gura, dar Gaud întoarse buzele neștiind acest sărut, și tot atît de nevinovată ca în seara logodnei lor, le apăsă în mijlocul obrazului lui Yann care era înghețat de tot de vînt.

Foarte sărăcioasă, foarte joasă locuința lor și era foarte frig în ea. Ah! Dacă Gaud ar fi fost bogată, ce bucurie ar fi avut să aranjeze o frumoasă odaie, nu ca asta lipită pe jos cu pămînt... Și nu se obișnuise încă de loc cu aceste ziduri de granit, cu această infățișare greoaie ce aveau lucrurile, dar Yann al ei era acoloa cu ea, și prin prezența lui, totul se schimbasese, se transfigurase și ea nu-l mai vedea de cît pe el.

Acum buzele lor se uniseră și ea nu le mai întoarse pe ale sale. În picioare, spre a se strînge bine unul pe altul, stăteau acolo muți, în extasul unei sărutări ce nu se mai sfîrșia. Iși amestecau răsufările puțin gîfînde și tremurau amîndoi mai tare ca într'o ferbințeală arzătoare. Păreau că n'au putere spre a se rupe din strîngerea aceea și

nu știaū nimic mai mult, nu doreaū nimic mai mult de cit această sărutare.

Ea se smulse în cele din urmă, turburată de odată.

— Nu Yann, bunica Yvonne ar putea să ne vadă.

Dar el cu un suris, căută buzele nevestei și le luă între ale lui, ca un om însetat căruia i se luase cupa dela gură.

Mișcarea ce o făcuse rupsesse farmecul de sfială delicioasă. Yann care în cele dintii momente ar fi căzut în genuchi înaintea ei ca înaintea sfiintei Fecioare, se simți făcîndu-se iar sălbatec. El privi pe furis, spre vechile paturi cu dulapuri, nemulțumit de a fi atît de aproape de această bunică bătrînă și căutînd un mijloc sigur de a nu fi văzut. Fără a părăsi buzele delicioase, el aduse brațul pe din napoi și cu dosul palmei stinse luminaarea pre cum o atinsese vîntul.

Atunci repede, el o luă în brațele sale, în felul lui de a o ține, apăsînd cu gura gura ei. Era ca o fiară care și-ar fi infipt ghiarele într'o pradă. Ea își da trupul și sufletul acestei răpiri care era poruncitoare și fără împotrivire, rămînînd însă tot dulce ca o îndelungă desmierdare învăluitoare. El o duse prin întunec spre frumosul pat alb, *după moda orașelor*, care trebuia să fie patul lor nupțial...

Imprejurul lor, aceiași orchestră invisibilă le cînta mereu în noaptea lor de nuntă.

Huhu!... Huhu!... Vîntul aci scotea cit putea sunetul lui cavernos cu o tremurătură de furie; aci își repeta amenințarea încet, ca printr'o răutate rafinată, cu mici sunete ascuțite, luînd vocea flautată a luhurezului.

Și marele mormînt al marinarilor era lingă ei, mișcător, mîncător lovînd în stînci cu lovituri înăbușite. Intr'o noapte sau într'alta, el va trebui să fie prins de ele, se va sbate în mijlocul frenesiei lucrurilor negre și reci... o știaū ei aceasta...

Dar ce le păsa!... Pentru moment erau pe uscat, la [adăpost de această furie nefolositoare și întoarsă tot împotriva ei. Atunci în căscioara săracă și întunecoasă ei se dădură unul altuia, fără grijă de nimic, nici de moarte, îmbătați, fermecați delicios de veșnica *magie* a dragostei...

VIII.

Timp de șase zile fură bărbat și femeie.

În acest moment al plecării, lucrurile Islandei ocupaū pe toată lumea. Femei cu ziua așezau sarea pentru saramură în pînățele corăbiilor, oamenii așezau încărcăturile și la Yann, mama, surorile lucrău de dimineața pînă seara spre a pregăti pălăriile, veștințele ce-

rute, toată îmbrăcămintea de pescuit. Vremea era mohorită și marea care simțea cum se apropie equinocțiul, era frământată și turburată.

Gaud suferea cu jale aceste pregătiri de plecare, numărînd ciasurile repezi ale zilei, așteptînd seara, cînd după ce sfîrșia lucrul, ea își avea pe Yann, numai pentru ea.

Va pleca el oare și în alți ani? Ea nădăjduia că va ști să-l oprească. Dar nu îndrăznea să-i vorbească de pe acum... Cu toate acestea și el o iubea mult. Cu amantele sale de pînă aci nu simțise nici odată așa ceva. Era cu totul altceva, era o duioșie atît de increzătoare și proaspătă în cît aceleași sărutări, aceleași strîngerî cu ea erau *alt-ceva* și în fie-ce noapte cele două beții de amor ale lor, se măreau una prin alta fără a fi potolite cînd se făcea ziuă.

Ceea-ce o fermeca și o mira, era de-a'l găsi atît de dulce, atît de copil, pe acest Yann pe care ea'l văzuse de cîte-va ori la Paimpol făcînd pe disprețitorul fetelor amarezate. Cu ea din potrivă, el avea mereu aceeași delicateță care părea firească la el, și ea adora acest bun surîs ce'l avea, ori de cîte ori ochii lor se întîlneau. Pentru că la acești oameni simpli, e înăscut sentimentul pentru majestatea *soțiet*. O prăpastie o separă de amantă, lucru de plăcere căreia cu un surîs de dispreț, poți să pari că îi respingi sărutările de peste noapte. Gaud era soție și ziua el nu-și mai aducea aminte de desmierdările lor, cari păreau că sint neînumărate, atît de uniți se simțeau : aceeași carne pentru toată viața.

...Neliniștită era ea de ajuns în fericirea ei care i se părea ceva de nenădăjduit, nestatornic ca în vise...

Maî întîi: va ține mult la Yann acest amor? Une-ori ea se gîndea la amantele lui, la furiile lui, la isprăvile lui, și atunci îi era frică : îi va păstra el totdeauna această iubire nemărginită, și acest respect atît de dulce?

Cu adevărat : aceste șase zile de căsnicie pentru o iubire ca a lor, nu erau nimic. Nimic de cît o mică arvună din viața lor, care putea să fie atît de lungă. Abia au putut să-și vorbească. Și toate planurile lor de traiu împreună, de bucurie liniștită, de rînduirea casei, fuseseră amînite de nevoie pînă la întoarcerea lui...

Ah! Să-l împedecă cu orice preț, în cei-l'alți ani de a mai pleca în Islanda! Dar cum să facă? Și cu ce ar trăi ei atunci, fiind săraci și unul și altul?... Și apoi lui îi plăcea atît de mult meseria de pescar...

Ori și cum, ea va încerca însă a-l opri de altă dată. Va pune toată voința, toată istețimea și toată inima ei. Să fie femeie de Islandez, să vază cu tristeță venind primăvara, să treacă toate verile în sbuciumări dureroase! Nu! Acum cînd îl iubea, cînd il adora maî

mult de cum și-ar fi închipuit vre-o dată, ea era coprinsă de o foarte mare spaimă, gîndindu-se la anii ce vin...

Avură și ei o zi de primă-vară, una singură. Era în ajunul plecării. Sfirșiseră de așezat tot ce trebuia în corabie și Yann rămase toată ziua cu ea. Se plimbară la braț pe drumuri, cum fac amorezații, foarte aproape unul de altul și spunîndu-și mii și mii de lucruri. Oamenii surideau, uitîndu-se la ei, cum treceau.

— E Gaud cu voinicul de Yann din Pors-Even. Tinerii luați mai dăunăzi. O adevărată primăvară fu acea zi de pe urmă. Era ciudat și deosebit să vezi de odată acea liniște mare și nici un singur nor pe acest cer de obicei frămîntat. Vîntul nu sufla de nicăiri. Marea se făcuse foarte blindă, era peste tot de aceeași culoare alb-palidă și rămînea liniștită. Soarele strălucea cu o mare sbucnire de lumină albă și asprul ținut breton era pătruns de această lumină ca de ceva fin și rar, părea că se înveselește și reînviază pînă în cele mai ascunse îndepărtări. Aerul delicios de călduț, mirosia a vară și ai fi zis că încremenise așa pentru totdeauna, că nu mai puteau fi nici zile urite, nici furtuni. Capurile, golfurile, pe fața cărora nu mai treceau umbrele schimbătoare ale norilor, desemnau în lumina soarelui mările lor linii nemișcate. Păreau că se odihnesc și ele în această liniște ce părea a nu se mai sfîrși niciodată. Toate acestea ca spre a face mai dulce și mai veșnică sărbătoarea lor de iubire. Vedeai flori timpurii pe cărări, prin șanțuri sau viorele gingașe și fără parfum.

Cînd Gaud îl întrebă:

— Cit mă vei iubi tu, Yann?

El răspundea, mirat, privind-o drept în față, cu frumoșii lui ochii cinstiți:

— Dar totdeauna, Gaud...

Și acest cuvînt spus foarte simplu de buzele lui puțin cam sălbatice, părea că numai atunci avea adevăratul lui înțeles de veșnicie.

Ea se rezema de brațul lui. În vraja visului îndeplinit, se lipia de el, mereu neliniștită, simțindu-l fugar ca o pasăre de mare... Miine, sborul la larg... Și pentru această întâia dată era prea tîrziu, ea nu mai putea face nimic spre a-l împiedeca...

De pe aceste drumuri de pe țarm pe unde ei se plimbau, stăpîniau cu privirea tot acest ținut breton care părea a fi fără copaci, acoperit cu inistri mărunți și presărat cu pietre. Casele pescarilor așezate ici-colea pe stînci, cu vechile lor ziduri de granit, cu coperișurile lor de pae, foarte înalte și cocoșate, înverzite de mușchii noi ce răsăriau și în adîncă depărtare, marea ca o uriașă arătare, străvezie, descria cercul ei uriaș și veșnic care părea că învalue totul.

Ei îi plăcea să-î povestiască lucruri uimitoare și minunate din acel Paris unde locuise, dar el foarte disprețuitor nu se interesa :

— Atît de departe de țărîm, spunea el și atît pămînt, atît pămînt... Trebuie să fie nesănătos. Atîtea case, atîta lume... Trebuie să bîntue boale grele prin orașele acelea. Nu! Eu n'aș vroi desigur să trăiesc în ele nici odată.

Și ea surîdea, mirată că acest voinic era un copil naiv.

Une-ori se afluiau în acele cute de pămînt, unde creșteau arbori adevărați cari par că stau acolo tupilați în potruva vîntului de la Apus. Acolo nu mai vedeai nimic. Pe jos, foî uscate, moarte, îngrămădite și umezeală rece. Drumul cu hîrtoape, mărginit de iniștri verzi, devenea întunecat supt ramurile lor, apoi se strîmpta între zidurile vre-unui cătun negrû și singuratec căzînd de bătrînețe, care dormia în această afundătură. Și totdeauna vre-o cruce se înălța înaintea lor, printre ramurile defrunzite, cu marele ei Christos de lemn, ca un cadavru, cu fața plină de durerea lui cea fără de sfîrșit.

(Va urma)

Trad. de C. SANDU-ALDEA.

C A M O E N S

— POEM DRAMATIC ÎNTR'UN ACT DE FR. HALM —

SCENA IV-a

CAMOENS. (pe un ton părintesc)

O, orb ce ești! Mărirea te cheamă așadar!

(se ridică)

Ți-e dor să simți pe tîmple cununa de stejar,
Dorești să ai pe frunte un diadem de stele!
Dar frunzele se scutur' și stelele pălesc:
Vezi ce mi-a dat mărirea în schimbul vieții mele!
Acei ce fără vilvă viața și-o trăiesc,
In liniște, ei numai sînt fericiți pe lume
Și prea puțin le pasă de n'au lăsat un nume!

PEREZ.

(sever)

O, am văzut alături de-atîția falși eroi,
Cununa celui vrednic svirlită în noroi!

(solemn)

Oricît aș fi de tînăr, mărirea nu mă 'ncîntă,
Spre alte culmi simțirea și mintea mea s'avîntă!

CAMOENS.

(ironic)

Știi alte culmi dincolo de glorie și aur?
Ce vrei tu? Și ce cauți?

PEREZ.

De ani, ca pe-un tezaur,
Eū mi-am păstrat în suflet închis secretul meu,
Dar ți-l voi spune ție cel uns de Dumnezeu!
Nu lauri, nici mărire, nici fericire cer:

(cu elevație)

Voesc să fiu aripa ce stăruie spre cer,
Vreaū să fiu geana roșe ce-anunță aurora.
Voesc s'aprind în suflet simțirea tuturor
Din propria'mi văpaie ce-o simt arzind în piept;
In certele de taberi s'arunc cuvîntul drept;
Nu's friguri, nici orbire, dar simt *ce* sint în stare
Și că aceasta este suprema mea *chemare!*

CAMOENS.

(cu melancolie)

O vis al tinereții pe-aripi de serafim.
Cît de străin de lume e-avîntul tău sublim!

(căt-re PEREZ)

Vrei să înveți pe oameni spre cer să 'ntoarcă fața?
Și să le-aprînzî simțirea? Dar poți aprînde ghiața?
Poți să trezești c'un sunet pe surdul din născare?

PEREZ.

(cu fruntea ridicată)

Tu ai făcut'o asta! Da, tu ai fost în stare,
Să faci minunea asta! Nicî cînd n'am fost ca azi.
Incede-te în mine, că simt ca 'ntr'un extaz
Că Dumnezeu vorbește acum prin gura mea,
Tu ai zvîrlit schînteia în suflete, și ea
S'a strecurat în inimî, sburînd din loc în loc,
Pin' s'a aprîns și arde acuma ca un foc:
In mii de oameni astăzi trăește al tău cînt!
Și poate să se 'ntoarcă pămîntul în pămînt,
Căci cîntecele tale vor viețui în veci:
Nu ieî decît pămîntul în lumea'n care trecî!

CAMOENS.

(atîns de vorbele lui, aparte)

Aprînși îi sint obraji și ochii lui de foc!
In vorba lui răsună un glas de prooroc

Ce'mi răscolește 'n suflet întreg trecutul meu!
Să fie dînsul solul trimis de Dumnezeu?

(După o pauză, întunecat)

În zile viitoare privirea ta plutește,
Dar uite ce-î prezentul!

(Cu miirele împreunate pe piept)

Eu sunt aci, privește!
Acesta-î cîntărețul Lusiadelor! Eu sînt!
Vezi unde se sfirșește cel mai măreț avînt,
Răsplata-î sărăcia și moartea 'ntr'un spital!

(părintește)

Ascultă-mă! Renunță la orice ideal!

Perez.

(gata de jertfă)

Eu! Nicî odată! Dacă mizeria-î răsplata
Acelui bun și vrednic, atuncea eu sînt gata
De jertfă, căci atuncea mizeria-î o fală
Și spinul se preface cunună triumfală,
Și e un raiu spitalul! Să fiu Camoens eu,
Să pot din letargie trezi poporul meu,
Să pot svîrli o rază asupra unui veac,
Și-atunci puțin îmi pasă că voiu muri sărac
Și nebăgat în samă, de voiu fi fost ca tine!

Camoens.

(cu tărie)

Pe umbra funerară ce-asupra'mi simt că vine,
Pe dulcele și-amarul vieții ce-am trăit,
Pe zeii toți pe cari visînd i-am bănuit,
Pe visurile mele și tot ce-mi este sfînt, —
Tu ai o datorie și-un drept pe-acest pămînt,
Pe tine nu te mîină ambiția deșartă,
Nicî vana strălucire în visul tău de artă,
Ești un trimis din ceruri; tu nu te înpăimînți
De-acest pămînt nevrednic, tu ești făcut să cînți
Și să ajungi pe culme, o, inimă curată!

Perez.

(căzîndu-î la picioare.)

Zici tu că voiu ajunge? O, spune-mî înc'odată!
O spune-mî drept! Răspunde!

(apucîndu-î mîna)

Voiu fi eu un poet?

CAMOENS.

(atingindu-l pe creștet)

Tu ești! Urmează-ți drumul! Da ești, eu ți-o repet!
 Și oricare-ți este soarta și oricât de greu Calvarul,
 De vei simți arare că prea e plin paharul
 De chinuri, ceasul ăsta să ți-l aduci aminte,
 Gîndește-te că vorba și duhul tău fierbinte
 A risipit o clipă întunecata ceață
 Din ochii lui Camoens, că el plecînd din viață,
 Cuprins de îndoială a re'nviat prin tine,
 Și în avîntu-ți tînăr s'a regăsit pe sine:
 Vezi mina asta rece ce se ridică 'ncet
 Și te binecuvîntă, sfințindu-te poet!
 Să ți-o aduci aminte! Și-acuma du-te! Viața,
 Te chiamă! Mergi la luptă! Și fii tu dimineața,
 Căci eu acu's amurgul și soarele meu moare!
 (Se așează în jeltul din față).

PEREZ.

(se ridică cu ochii înflăcărați)

Nu, cîntecele tale rămîn nemuritoare!
 Camoens, pe-al tău nume e scris *eternitate*!

CAMOENS.

Mă fac un trup cu dînsa! O simt, da, ai dreptate!
 Am fost poet și-atîta, dar am rămas întreg,
 De ce-mî plingeam eu soarta, acuma nu 'nțeleg,
 Cînd chinul este însuși o binecuvîntare
 Și Dumnezeu îl pune în orice suflet tare.
 Căci numai prin durere poetul prinde glas!
 Ce-am fost întotdeauna același am rămas,
 Gîndirea-amî aruncată n'a fost cenușă 'n vînt,
 Și va trăi de-aceia dincolo de mormînt!
 Pot să pășesc în fața Celui Înalt de-acum:
 A incolțit sămînța ce-am aruncat-o 'n drum
 (cu înflăcărare)
 Și visurile mele se fac eternitate!

PEREZ.

Ce vii mai ard a tale priviri înflăcărare,
 Stăpîne!

CAMOENS.

Al meu suflet aripile-și întinde

Și din adîncul ăsta de neguri se desprinde!

Mă 'nnalță...

(se ridică din jelt susținut de Perez).

(O muzică molcomă începe în orches'ură).

(Soarele în amurg se răsfrînge prin fereastra din dreapta, înecînd chilia).

CAMOENS.

(visionar)

Simt acuma cum tot măi sus s'avîntă,
 Cum sferele 'n rotire armonioase cîntă!
 Mă 'ntîmpină cu freamăt al spiritelor cor!
 Lumină văd! Tot cerul e-un astru orbitor!
 Privirea mea s'afundă în vremi ca 'ntr'o viltoare,
 Mărgel's ale vieții clipite trecătoare!
 Tot cerul se deschide și îngerii coboară!
 Un chip iubit odată îmi strălucește iară,
 Un luminos luceafăr după o noapte lungă!
 Ea 'ntinde-o cunună pe fruntea mea s'ajungă—
 Văd steagul țarei mele în falduri cum o 'mbracă...
 O țară, slavă ție! Și neagra noapte dacă
 Te-acopere acuma, cînd ceasul o să bată,
 Te vei trezi măi mîndră de cum erai odată...

(Muzica incetează treptat)

(Urmărind viziunea)

Cum? Vrei să mă lași iarăși? O ia-mă sus, cu tine!
 Cîntați! Incepeți iară, o armonii divine!...
 Cad lanțurile!—Dați'mi lumină! Vreați lumină!

(Cade în jelt neînsuflețit, dar cu figura iluminată, sprijinit de Perez).

(Cortina cade).

Trad. de D. ANGHEL și ST. O. IOSIF.

REVISTA GENERALĂ

CONTRA DEMAGOGIEI

„Revista Bistriței“, din nordul Transilvaniei (Nr. dela 26 Mai c.) vorbind în mai multe numere consecutive despre ideile anarhice ale fanfaronului Tăslăuanu, zice între altele:

«Dacă cumva dl. Tăslăuanu e în stare, ca, *nimicînd clasa cărturarilor romîni*, „balastul domniei noastre naționale“, să împedece, ca să nu fie înlocuită cu alta de străini, atunci fie, pornească lupta în contra «domnilor». Dar cînd ești convins, că clasa domnilor romîni fiind distrusă, va fi înlocuită cu alta străină, în tot cazul măi rea, neavînd nici o legătură sufletească cu poporul nostru și neavînd într'însul decît o masă bună de exploatat, ei bine, atunci ce înțeles are să samenteți ura și vrajba între frați, și să-i pornești la luptă unul în

potrivea celui alt? Noi vedem destul de clar, că cine va profita din această luptă, numai dl. T. nu vede, ori nu vrea să vadă.

Dacă vom cerceta mai de aproape după cariere pe cei 10.200 de «domni», «basaltul domniilor noastre naționale», vom vedea că partea absolut precumpănitoare o formează preoții și învățătorii, (în curînd nu-î vom mai avea nici pe cești din urmă, — se poate bucura d-l T.) Cu numărul preoților și învățătorilor nu mult ne vor fi întrecînd celelalte naționalități, ci mai mult cu retribuțiunile lor, ne întrec însă covîrșitor cu numărul în acele cariere, că le-ar putea imputa d-l T. cu mai mult drept exploatarea poporului. Preoții și învățătorii noștri, marea majoritate a «balastului nostru național», sunt cei mai mulți adevărați martiri ai carierei lor, luptînd cu nevoi mai grele de cît țărani, neputîndu-și crește copiii cum se cade, din lipsă de mijloace. Și alături de ei se vede și în viața se ale acestora vezi curțile negustorilor și crîșmașilor streini, cari ruinează averea, sănătatea și cinstea țaranului nostru. Dar nu, aceștia nu pot fi vinovații de exploatarea țărănimii, căci n'au cultura «domnească»!... Vinovații, exploatarea sunt preoții și învățătorii romîni! Și să nu te revolți, să te miri de indignarea d-lui Popovici și să-l găsești prea violent? Cum se poate, ca d. T. să vadă numai «balastul domniei naționale» și muntele domniei străine să nu-l vadă?... Cum se poate, ca d-l T. să nu vadă masa cea mare de străini, dela cari nu vine nici un bine pentru poporul nostru și între cari sunt și adevărații exploatarea ai lui și cum de atacă și dispută dreptul la viață numai cărturărime eșite din popor, singura, care lucră și în interesul țărănimii? După ce d-l T. a acuzat și a învrednicit cu tot felul de epite pușin măgulitoare întreaga cărturărime romînă, oare să n'aibă și acuzații drept să întrebe, că cum se explică această ținută a d-lui T. și mai ales că ale cui interese servește d-sa?... Pentru-că așa naiv nu-l putem crede, ca să nu fie putut distinge....

D-l T. în declarația publicată în «Lupta» zice, că în viața sa a putut să greșească, dar cu fapte nu s'a făcut vinovat (e vorba că d-l Popovici n'ar fi fost drept, atîcîndu-l cu atîta asprime). Dar oare a stîrni și propaga prin scris neîncrederea și ura între frați și încă fără motive serioase și adevărate, oare aceasta nu e o faptă și încă din cele mai grele?

Erori de tipar

În Nr. 23, în articolul «Socialism și Liberalism» s'au strecurat mai multe greșel de tipar din cari relevăm următoarele: în loc de «planuri de desbinare a proprietății» să se cetească planuri de despoierea proprietății; în loc de «obiectivitate și subiectivitate» să se cetească «obiectivitate și urbanitate».